

Θουκυδίδης ή Λένιν; Προσεγγίζοντας τον ιμπεριαλισμό της εποχής Τραμπ

Νίκος Τράντας
Διδάκτορας Πολιτικής Επιστήμης

Η επικαιρότητα

Το δημοσιογραφικό ρεπορτάζ διαβάζεται σαν κακή παρωδία της διπλωματίας των κανονιοφόρων του 19ου αιώνα: αμερικανικές δυνάμεις εισβάλλουν σε μια ξένη πρωτεύουσα, συλλαμβάνουν τον εν ενεργεία αρχηγό κράτους και τον μεταφέρουν αεροπορικώς εκτός χώρας — και ύστερα ο πρόεδρος εμφανίζεται στην τηλεόραση για να δηλώσει ότι «εμείς κάνουμε κουμάντο», ότι «οι ΗΠΑ διοικούν τη Βενεζουέλα» και ότι οι αμερικανικές πετρελαϊκές θα «την πάρουν [τη χώρα] πίσω».¹

Αν αυτό είναι η εναρκτήρια πράξη, οι σκηνικές οδηγίες είναι επίσης οικείες. Η Εθνική Στρατηγική Ασφάλειας (NSS)² του Τραμπ, του Νοεμβρίου 2025, αναγγέλλει ένα «Τραμπικό Συμπλήρωμα (Corollary) στο Δόγμα Μονρόε», υποσχόμενη να «επανεπιβεβαιώσει και να επιβάλει το Δόγμα Μονρόε» στο Δυτικό Ημισφαίριο, να «αποτρέψει μη-ημισφαιρικούς ανταγωνιστές» από κάθε δυνατότητα να «τοποθετούν δυνάμεις» ή να «κατέχουν ή να ελέγχουν στρατηγικά ζωτικά περιουσιακά στοιχεία», και ακόμη να εξετάσει «στοχευμένες αποστολές» και «τη χρήση θανατηφόρας βίας» για να «ασφαλίσει τα σύνορα και να νικήσει τα καρτέλ».³ Είναι δύσκολο να διαβάσει κανείς αυτές τις γραμμές δίπλα στην επιχείρηση στη Βενεζουέλα και να συνεχίσει να προσποιείται ότι ζούμε ακόμη μέσα στο παλιό λεξιλόγιο του φιλελεύθερου διεθνισμού περί «κανόνων», «εταιρικής σχέσης» και «κυριαρχίας».

Βεβαίως, για κάθε επέμβαση υπάρχει και μια δικαιολογία. Στην προκείμενη περίπτωση ήταν ο δικτάτορας Μαδούρο, ευκολοχώνευτη από τους Ευρωπαίους συμμάχους, οι οποίοι εστίασαν εκεί και παρέβλεψαν το γεγονός της παραβίασης του διεθνούς δικαίου. Όμως το νομικό ζήτημα δεν είναι μια υποσημείωση ανάξια σχολιασμού,⁴ είναι ο πολιτικός πυρήνας του γεγονότος. Ας επαναλάβουμε εδώ ότι σύμφωνα με το Άρθρο 2(4) του Χάρτη του ΟΗΕ, τα κράτη οφείλουν να απέχουν από την «απειλή ή χρήση βίας» κατά της «εδαφικής ακεραιότητας ή της πολιτικής ανεξαρτησίας» οποιουδήποτε κράτους, με περιορισμένες εξαιρέσεις την αυτοάμυνα (Άρθρο 51) ή την εξουσιοδότηση από το Συμβούλιο Ασφαλείας.⁵ Μια διασυννοριακή επιδρομή για τη σύλληψη αρχηγού κράτους —χωρίς ένοπλη επίθεση που να ενεργοποιεί το δικαίωμα αυτοάμυνας και χωρίς εξουσιοδότηση του Συμβουλίου Ασφαλείας— μοιάζει ακριβώς με εκείνο το είδος παραβίασης που

¹ Tom Hals & Andrew Goudsward “Was the US capture of Venezuela’s president legal?”, *Reuters* 1.6.2026, στο [Was the US capture of Venezuela's president legal? | Reuters](#) (πρόσβαση 25.1.2026).

² The White House, *National Security Strategy of the United States of America*, November 2025, στο [2025-National-Security-Strategy.pdf](#) (πρόσβαση 25.1.2026).

³ Αυτ., σ. 5, 15, 16.

⁴ <https://x.com/PrimeministerGR/status/2007542179368161689> (πρόσβαση 25.1.2026).

⁵ [United Nations Charter \(full text\) | United Nations](#) (πρόσβαση 25.1.2026).

σχεδιάστηκε να αποτρέψει η μεταπολεμική τάξη μετά το 1945. Ο νομικός σχολιασμός του Reuters αποτύπωσε το προφανές ερώτημα που αιωρείται πάνω από την επιχείρηση: με ποια νόμιμη βάση μπορεί ένα κράτος να «συλλάβει» μονομερώς τον πρόεδρο άλλου κράτους μέσα στην επικράτεια αυτού του κράτους;⁶

Η Βενεζουέλα δεν είναι απλώς ένα ακόμη επεισόδιο στη μακρά ιστορία αμερικανικών επεμβάσεων στη Λατινική Αμερική. Είναι μια επίδειξη του νέου (και ταυτόχρονα πολύ παλιού) ισχυρισμού ότι το Δυτικό Ημισφαίριο αποτελεί έναν προνομιακό γεωπολιτικό χώρο στον οποίο η αμερικανική ισχύς δεν είναι απλώς επιδραστική αλλά συγκροτησιακή -όπου η Ουάσιγκτον διεκδικεί ένα μόνιμο δικαίωμα να αστυνομεύει πολιτικά αποτελέσματα, να αναδιαρθρώνει κυριαρχίες και ιδιοκτησίες και να αποφασίζει ποιοι εξωτερικοί δρώντες μπορούν να επενδύουν, να φτιάχνουν υποδομές και να «κατέχουν ή να ελέγχουν» περιουσιακά στοιχεία. Αυτή η λογική διατυπώνεται σχεδόν κατά λέξη στην NSS, που επιδιώκει ένα Ημισφαίριο «ελεύθερο από εχθρική ξένη διείδυση ή ιδιοκτησία βασικών περιουσιακών στοιχείων», συνδέοντάς το ρητά με τον έλεγχο της μετανάστευσης, των καρτέλ και των «κρίσιμων αλυσίδων εφοδιασμού».⁷

Η ίδια ώθηση εμφανίζεται και σε άλλα «σταθερά μοτίβα» του Τραμπ που αναπηδούν στα πρωτοσέλιδα. Για τη Γροιλανδία, την οποία χρειάζονται οπωσδήποτε οι ΗΠΑ για να μην πέσει στα χέρια των Ρώσων και των Κινέζων, εξού και θα υπάρξει αμερικανική επέμβαση με τον ένα ή τον άλλο τρόπο·⁸ την Κολομβία, για τον αριστερό πρόεδρο της οποίας είπε ότι είναι «άρρωστος άνθρωπος» που φτιάχνει κοκαΐνη και τη στέλνει στις ΗΠΑ, οπότε μια στρατιωτική επέμβαση εκεί «ακούγεται καλά»·⁹ και φυσικά τον διακαή πόθο των Αμερικανών, την Κούβα, η οποία «είναι έτοιμη να πέσει», καθώς «επιβιώνει χάριν της Βενεζουέλας»¹⁰. Η λίστα με τις χώρες που έχει προσβάλει ή απειλήσει (ή και βομβαρδίσει) ο Τραμπ δεν τελειώνει εδώ, αλλά το ζήτημα δεν είναι αν η κάθε επιμέρους δήλωση είναι «σοβαρή» με τη στενή έννοια, όσο η πυροδότηση που προκαλούν για μια πολιτική σε καθημερινή βάση που κανονικοποιεί τον επεκτατισμό, τον δασμολογικό καταναγκασμό και την κηδεμονία ολόκληρου του Δυτικού Ημισφαιρίου και όχι μόνον.

Ορισμένοι εξέχοντες πολιτικοί της δεξιάς παράταξης στη χώρα μας, όχι απλώς επικρότησαν την επιχείρηση των ΗΠΑ στη Βενεζουέλα, αλλά εξέφρασαν τη βαθιά ανακούφισή τους εφόσον «υπάρχει πλέον ένας ηγέτης [ο Τραμπ] που υπερασπίζεται έμπρακτα τα συμφέροντα του Δυτικού ημισφαιρίου»,¹¹ καθώς και τη δυσφορία τους για τη «νομολογία πολλών ευρωπαϊκών και διεθνών

---

⁶ Tom Hals & Andrew Goudsward, “Was the US capture of Venezuela’s president legal?”, ό.π..

⁷ The White House, *National Security Strategy*, ό.π., σ. 5, 13, 16, 17.

⁸ Maya Young, “Trump ramps up Greenland threats and says US will intervene ‘whether they like it or not’”, *The Guardian* 10.1.2026, στο <https://www.theguardian.com/us-news/2026/jan/09/trump-greenland-threats-white-house> (πρόσβαση 25.1.2026).

⁹ Annie Correal, Max Bearak & Genevieve Glatsky, “Colombia’s President Feared a U.S. Attack. Then Trump Called”, *The New York Times* 9.1.2026, στο

<https://www.nytimes.com/2026/01/08/world/americas/colombia-petro-trump-venezuela.html> (πρόσβαση 25.1.2026).

¹⁰ Sophia Cai, “Trump on return trip to Washington predicts demise of Cuba, warns Colombia, threatens Greenland”, *POLITICO* 4.1.2026, στο <https://www.politico.com/news/2026/01/04/trump-on-return-trip-to-washington-predicts-demise-of-cuba-warns-colombia-threatens-greenland-00710410> (πρόσβαση 25.1.2026).

¹¹ <https://x.com/MakisVoridis/status/2007739800791507042> (πρόσβαση 25.1.2026).

δικαστηρίων και [τις] αποφάσεις διεθνών και ευρωπαϊκών οργάνων [οι οποίες] έχουν επηρεαστεί από μια πολυετή ηγεμονία της αριστερής ιδεολογίας»¹².

Εκστασιασμένοι μάλιστα από την τολμηρή πυγμή του Τραμπ και τη στροφή της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ στην ωμή πολιτική της ισχύος, απαξιώνουν με τη σειρά τους την παραδοσιακή προσήλωση της Ελλάδας στο διεθνές δίκαιο, τσιτάροντας σχετικά αποφθέγματα από την ελληνορωμαϊκή γραμματεία, όπως του Πομπήιου «Σταματήστε να μας μιλάτε για νόμους - κουβαλούμε σπαθιά»¹³ και του Θουκυδίδη από τον περίφημο διάλογο των Μηλίων «.....Το δίκαιο ισχύει μόνο μεταξύ ίσων. Οι δυνατοί κάνουν ό,τι μπορούν — οι αδύναμοι υποχωρούν σε ό,τι πρέπει»¹⁴.

Βεβαίως, ο Θουκυδίδης χρησιμοποιείται σε αυτές τις περιπτώσεις παραπλανητικά, διότι στον διάλογο των Μηλίων δεν υπερασπίζεται, αλλά καταγράφει τον κυνισμό των ισχυρών εισβολέων (Αθηναίων) εναντίον των αδυνάμων (Μηλίων) που υπερασπίζονταν την πατρίδα τους. Ωστόσο δεν είναι αυτό το θέμα μας. Θα συμφωνήσουμε μάλιστα ότι η ανάγνωση κλασικών κειμένων υπό το φως των νεότερων εξελίξεων πάντα έχει κάτι να προσφέρει και το παρόν άρθρο υποστηρίζει ότι αν ψάχνουμε παλιότερα κείμενα και συγγραφείς που μπορούν να φωτίσουν κύριες όψεις της τραμπικής στροφής των ΗΠΑ, κανένας ίσως δεν είναι πιο επίκαιρος όσο ο Λένιν.

Θα μπορούσε με μια έννοια να αποκαλέσει κανείς τον Τραμπ «Λενινιστή», καθώς δικαιώνει απολύτως την κριτική του Λένιν στις φιλελεύθερες αυταπάτες: ο ιμπεριαλιστικός ανταγωνισμός είναι πραγματικός, κινείται από το μεγάλο κεφάλαιο και την άνιση ανάπτυξη, και δεν μπορεί να εξαφανιστεί με κηρύγματα περί μιας διεθνούς «τάξης βασισμένης σε κανόνες» ή με τα καουτσικά όνειρα ενός καπιταλισμού που μπορεί να διαχειρίζεται τον εαυτό του ειρηνικά.

Λένιν εναντίον Κάουτσκι, και το τέλος των φιλελεύθερων παραμυθιών

Ο στόχος του Λένιν ήταν η θεωρία του Καρλ Κάουτσκι περί «υπεριμπεριαλισμού» (ultra-imperialism): η ιδέα ότι οι καπιταλιστικές δυνάμεις θα μπορούσαν να υπερβούν τον ανταγωνισμό αναπτύσσοντας ένα σταθερό καρτέλ του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου — μια ειρηνική, κοινή εκμετάλλευση του κόσμου¹⁵. Η απάντηση του Λένιν ήταν ωμή: τέτοια καρτέλ είναι αναγκαστικά προσωρινά, γιατί η άνιση ανάπτυξη του καπιταλισμού αναδιατάσσει συνεχώς τη σχετική ισχύ. Στον *Ιμπεριαλισμό, ανώτατο στάδιο του καπιταλισμού*, ο Λένιν επιμένει ότι οι λεγόμενες «υπεριμπεριαλιστικές» συμμαχίες «αναπόφευκτα δεν είναι τίποτα περισσότερο από μια “ανακωχή” στις περιόδους ανάμεσα στους πολέμους». Και προσθέτει: «Οι ειρηνικές συμμαχίες προετοιμάζουν το έδαφος για πολέμους και με τη σειρά τους προκύπτουν από πολέμους». Γιατί;

---

¹²https://x.com/thanosplevris/status/2005328011487539594?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E2005328011487539594%7Ctwgr%5E2a05561cdb9727805f82fe5061d0b6a82c539263%7Ctwcon%5Esl1_&ref_url=https%3A%2F%2Fwww.kathimerini.gr%2Fpolitics%2F563998582%2Fsyryza-gia-pleyri-georgiadi-i-apodomisi-diethnon-organismon-einai-i-elliniki-ekdochi-mias-stratigikis-tis-akras-dexias%2F (πρόσβαση 25.1.2026).

¹³ <https://x.com/AdonisGeorgiadi/status/2007877970195554505> (πρόσβαση 25.1.2026).

¹⁴ <https://x.com/AdonisGeorgiadi/status/2007878704031293600> (πρόσβαση 25.1.2026).

¹⁵ Karl Kautsky, "Der Imperialismus," *Die Neue Zeit*, 11.9.1914, στο [Karl Kautsky, Ultra-Imperialism, 1914](#) (πρόσβαση 25.1.2026).

Επειδή «η ισόρροπη ανάπτυξη διαφορετικών επιχειρήσεων, τραστ, κλάδων της βιομηχανίας ή χωρών είναι αδύνατη υπό τον καπιταλισμό».¹⁶

Οι δεκαετίες των 1990 και 2000 διαφημίστηκαν ως «παγκοσμιοποίηση»: μια διευρυνόμενη παγκόσμια αγορά υπό αμερικανική εποπτεία, όπου η εμπορική ολοκλήρωση υποτίθεται ότι θα αποπολιτικοποιούσε τον ανταγωνισμό. Όμως, το αποτέλεσμα δεν ήταν η αρμονική σύγκλιση. Ήταν μια εποχή εξαιρετικά άνισης ανάπτυξης, στην οποία ιδιαίτερα η Κίνα αξιοποίησε την πρόσβαση στις δυτικές αγορές, στις επενδύσεις και στην τεχνολογία για να χτίσει βιομηχανική ικανότητα με εκπληκτική ταχύτητα. Η NSS του Τραμπ το λέει αυτό ωμά, καυχώμενη ότι ο Τραμπ «ανέτρεψε» τη «λανθασμένη» υπόθεση ότι το άνοιγμα των αμερικανικών αγορών θα ενέτασσε την Κίνα σε μια «διεθνή τάξη βασισμένη σε κανόνες», επειδή «η Κίνα πλούτισε και ισχυροποιήθηκε, και χρησιμοποίησε τον πλούτο και την ισχύ της προς σημαντικό της όφελος».¹⁷ Αυτό είναι μια επίσημη κρατική παράφραση του λενινιστικού ισχυρισμού ότι η καπιταλιστική ανάπτυξη είναι άνιση και ο ανταγωνισμός επανεμφανίζεται.

Ένας τρόπος να διαβάσει κανείς την αλλαγή υποδείγματος του Τραμπ είναι ως μια καθυστερημένη αναγνώριση — κοινή σε μεγάλο τμήμα της αμερικανικής πολιτικής τάξης — ότι το προηγούμενο κύμα «παγκοσμιοποίησης» δεν μοίρασε τα κέρδη όπως είχε διαφημιστεί και ότι εξέθρεψε έναν ισχυρό ανταγωνιστή. Οι επιπτώσεις από τον ανταγωνισμό των κινεζικών εισαγωγών στις ΗΠΑ τεκμηριώνονται από εμπειρικές έρευνες, οι οποίες κάνουν λόγο για μεγάλες και χωρικά άνισες απώλειες θέσεων εργασίας στη μεταποίηση.¹⁸ Η παγκοσμιοποίηση φαίνεται ότι δεν «σήκωσε όλες τις βάρκες». Έμοιαζε με νίκη από την οπτική των φθηνών καταναλωτικών αγαθών και των υψηλότερων εταιρικών κερδών, αλλά έμοιαζε με ήττα από την οπτική των αποβιομηχανοποιημένων περιφερειών, της καθοδικής κοινωνικής κινητικότητας και της κατάρρευσης κοινοτήτων. Η ανακατανομή της βιομηχανικής ισχύος παρήγαγε πολιτική αντίδραση. Και αυτή η αντίδραση τώρα κωδικοποιείται ως στρατηγική: δασμοί, έλεγχοι συνόρων, «near-shoring», δηλαδή εγγύς μετεγκατάσταση των παραγωγικών δραστηριοτήτων, και περιφερειακό κλείδωμα των αλυσίδων εφοδιασμού.

Η Κίνα χρησιμοποίησε αυτή την περίοδο για να παγιωθεί ως η παγκόσμια υπερδύναμη της μεταποίησης και να ακολουθήσει μια εξαγωγικο-προσανατολισμένη στρατηγική που έχει επανειλημμένα παράξει τεράστια εμπορικά πλεονάσματα — σκληραίνοντας την πεποίθηση στην Ουάσιγκτον ότι η αλληλεξάρτηση έχει μετατραπεί σε ευαλωτότητα. Με όρους ΔΝΤ, η τροχιά της «υπερ-παγκοσμιοποίησης» έχει χάσει τη δυναμική της, δίνοντας τη θέση της σε «slowbalization» και κατακερματισμό: δασμοί, κυρώσεις και γεωπολιτική των αλυσίδων εφοδιασμού γίνονται τα σύγχρονα εργαλεία πολιτικής.¹⁹

¹⁶ [Vladimir Ilyich Lenin, *Imperialism, the Highest Stage of Capitalism. A Popular Outline*, 1917, Marxist Internet Archive 2005](#), σ. 89 (πρόσβαση 25.1.2026).

¹⁷ The White House, *National Security Strategy*, ό.π., σ. 19.

¹⁸ Βλ. για παράδειγμα [D. Autor, D. Dorn, G. H. Hanson, *On the persistence of the China shock*, Working paper 29401, National Bureau of Economic Research, 2021](#)· [J. Pierce & P. Schott, "The Surprisingly Swift Decline of US Manufacturing Employment." *American Economic Review* 106 \(7\): 1632–62, 2016](#)· [D. Acemoglu, D. Autor, D. Dorn, G. Hanson, B. Price, "Import Competition and the Great U.S. Employment Sag of the 2000s", *Journal of Labor Economics*, 34\(S1\), S141–S198, 2016](#) (πρόσβαση 25.1.2026).

¹⁹ Shekhar Aiyar & Anna Ilyina, [Charting Globalization's Turn to Slowbalization After Global Financial Crisis](#), IMF BLOG 8.2.2023 (πρόσβαση 25.1.2026).

Αν διαβαστούν αυτές οι εξελίξεις μέσα από την κριτική του Λένιν στον Κάουτσκι, η «ιδιοσυγκρασία» του Τραμπ περνά σε δεύτερο πλάνο. Ο Κάουτσκι φανταζόταν ότι ο καπιταλισμός θα μπορούσε να ωριμάσει σε μια σταθερή «υπεριμπεριαλιστική» συγκυριαρχία· η μετά το 2015 στροφή υποδεικνύει το αντίθετο. Όταν ένα καθεστώς παγκοσμιοποίησης φαίνεται να ανακατανέμει βιομηχανική ικανότητα και στρατηγικό πλεονέκτημα προς έναν ανταγωνιστή, ο ηγεμόνας καταφεύγει σε καταναγκαστική οικονομική πολιτική — δασμούς, ελέγχους συνόρων, αποστέρηση περιουσιακών στοιχείων, στρατιωτικοποίηση εμπορικών οδών. Το νόημα δεν είναι ότι ο Τραμπ ανακάλυψε τον μαρξισμό, αλλά ότι κυβερνά σαν να αποδέχεται στην προκείμενη τον Λένιν: η καπιταλιστική «ειρήνη» είναι προσωρινή και η παγκόσμια αγορά τείνει να αναδιανέμεται με τη βία και την κρατική ισχύ όταν μεταβάλλεται η ισορροπία της κεφαλαιακής συσσώρευσης.

Η NSS του Τραμπ είναι ρητή: οι δασμοί και οι «αμοιβαίες εμπορικές συμφωνίες» παρουσιάζονται ως «ισχυρά εργαλεία» της «εμπορικής διπλωματίας» και ο στόχος είναι να μετατραπεί το Δυτικό Ημισφαίριο σε ισχυρότερη αγορά και ασφαλέστερη βάση εφοδιασμού -δυσχεραίνοντας παράλληλα τους «μη-ημισφαιρικούς ανταγωνιστές» να αποκτούν επιρροή.²⁰ Αυτό δεν είναι «ελεύθερο εμπόριο», αλλά ένα μερκαντιλιστικό σχέδιο ανακατάτμησης και διαίρεσης του κόσμου.

Η κριτική του Λένιν στον Κάουτσκι δεν αφορούσε μόνο τον πόλεμο, αλλά και την ιδεολογία. Η «ειρηνική δημοκρατία» του Κάουτσκι ήταν, για τον Λένιν, ένας τρόπος να συμφιλιωθούν οι εργάτες με ένα σύστημα δομικά ανίκανο για ειρήνη.²¹ Η καινοτομία του Τραμπ σε σχέση με την μεταπολεμική τάξη πραγμάτων είναι ότι εγκαταλείπει το κήρυγμα της ειρήνης, κρατώντας όμως το σύστημα. Απογυμνώνει την ιδεολογία μέχρι τον σκληρό πυρήνα της: ανοιχτές αγορές όταν εξυπηρετούν το αμερικανικό κεφάλαιο· κλειστές όταν ενδυναμώνουν ανταγωνιστές· γεωγραφία ως πεπρωμένο· νομιμότητα ως προαιρετική αξία.

Ξεσκονίζοντας μαρξιστικές θεωρίες του ιμπεριαλισμού

Για να καταλάβουμε γιατί αυτή η στροφή μοιάζει ταυτόχρονα καινοφανής και οικεία, βοηθά να διευρύνουμε τον θεωρητικό φακό. Οι θεωρίες για τον ιμπεριαλισμό, που ήταν κάποτε ιδιαίτερα δημοφιλείς, περιθωριοποιήθηκαν, καθώς επικράτησαν οι κυρίαρχες προσεγγίσεις για τον εκσυγχρονισμό, ο οποίος γίνεται κεντρικό δόγμα της αναπτυξιακής σκέψης, διατυπώνοντας την ιδέα μιας σχετικά γραμμικής μετάβασης προς τη «νεωτερικότητα», μέσω τεχνολογίας, δεξιοτήτων, θεσμών κ.λπ. Στην Ελλάδα, ιδιαίτερα μετά τη Μεταπολίτευση, οι (νεο-)μαρξιστικές ερμηνείες είχαν μεγάλη απήχηση στην ακαδημαϊκή και πολιτική συζήτηση, ωστόσο από τη δεκαετία του 1990 υποχώρησαν από την ηγεμονική θέση τους, εφόσον ο «εκσυγχρονισμός/ευρωπαϊσμός» έγινε το κυρίαρχο πλαίσιο. Στις πρώτες δύο δεκαετίες του 21^{ου} αιώνα, η εντατικοποίηση του νεοφιλελευθερισμού και η «μόδα» πιο πολιτισμικών/μεταμοντέρνων λεξιλογίων σε τμήματα των κοινωνικών επιστημών συνέβαλαν σε μια στροφή μακριά από τις ταξικές σχέσεις και τον καπιταλισμό ως κεντρικές κατηγορίες. Ωστόσο, η αξία κάθε θεωρίας διαμορφώνεται από την ικανότητά της να ερμηνεύσει πειστικά και τεκμηριωμένα τα φαινόμενα. Καλή θεωρία έχουμε όταν η μετακίνηση από ένα υψηλότερο σε ένα χαμηλότερο επίπεδο αφαίρεσης δεν διαταράσσει τη συνοχή του θεωρητικού της πυρήνα. Η συζήτηση για αυτά τα

²⁰ The White House, *National Security Strategy*, ό.π., σ. 16-17.

²¹ Lenin, *Imperialism*, ό.π., σ. 90-91.

θέματα είναι τεράστια και τα προβληματικά σημεία πολλά, αλλά μια σχηματική επισκόπηση των θεωριών μπορεί να δώσει εναύσματα για νέα σκέψη, πολύ περισσότερο, τολμώ να πω, απ' ό,τι ο Θουκυδίδης, ο Αριστοτέλης και ολόκληρη η, καθ' όλα αξιοσέβαστη, αρχαιοελληνική γραμματεία.

Αρχίζοντας από τον Τζον Χόμπσον, ο οποίος ναι μεν δεν ήταν μαρξιστής, αλλά η ανάλυση και η κριτική του στον ιμπεριαλισμό επηρέασε τον Λένιν, υποστήριξε ότι ο ιμπεριαλισμός έχει «οικονομικό ρίζωμα» στην άνιση εσωτερική κατανομή: η υποκατανάλωση και η υπεραποταμίευση και το πλεονάζον κεφάλαιο ωθούν προς εξαγωγή κεφαλαίου και αναζήτηση ξένων αγορών/επενδύσεων, ενώ ισχυρά ιδιωτικά (κυρίως καπιταλιστικά) συμφέροντα αξιοποιούν τον κρατικό μηχανισμό για να κατοχυρώσουν αυτές τις διεξόδους.²² Η πολιτική του Τραμπ δεν στοχεύει βέβαια στη θεραπεία που προτείνει ο Χόμπσον (αναδιανομή ώστε να αμβλυνθεί η υποκατανάλωση και το πλεονάζον κεφάλαιο), αλλά υποδηλώνει μια εντεινόμενη άρθρωση μεταξύ βιομηχανικών/χρηματοοικονομικών συμφερόντων και του κράτους εθνικής ασφάλειας, σε γραμμή συγγενή με τη χομπσονική ιδέα περί χρήσης του κρατικού μηχανισμού από ιδιωτικά συμφέροντα για εξωτερικά οικονομικά οφέλη. Στις ΗΠΑ του Τραμπ, ο εξωτερικός οικονομικός καταναγκασμός (π.χ. δασμοί υπό Section 232)²³ συνδυάζεται σαφέστατα με εσωτερικές πολιτικές πειθάρχησης στο όνομα της «εθνικής ασφάλειας» (φύλαξη των συνόρων, ανάπτυξη της διαβόητης υπηρεσίας ICE κτλ.).

Ο Ρούντολφ Χίλφερντινγκ δίνει το κλασικό μαρξιστικό όνομα στη συγχώνευση βιομηχανικού, εμπορικού και τραπεζικού κεφαλαίου: *χρηματιστικό κεφάλαιο*. Αυτό το κεφάλαιο χρειάζεται ένα ισχυρό κράτος —ως μηχανισμό προστατευτισμού, εξωτερικής επέκτασης και εσωτερικής πειθάρχησης—και έτσι η ταξική φύση του κράτους γίνεται αποκάλυπτη.²⁴ Στο ΙΧ μέρος του βιβλίου του, ο Λένιν αποδομεί τον Κάουτσκι, παραθέτοντας τον Χίλφερντινγκ: «Δεν είναι δουλειά του προλεταριάτου να αντιπαραθέσει την πιο “προοδευτική” καπιταλιστική πολιτική» και να νοσταλγεί μια επιστροφή στο ελεύθερο εμπόριο· η απάντηση στον ιμπεριαλισμό «δεν μπορεί να είναι το ελεύθερο εμπόριο, αλλά ο σοσιαλισμός». Αυτό έχει σημασία να ακουστεί από τους πολιτικούς εκπροσώπους των εργαζόμενων τάξεων, αλλά εδώ μας ενδιαφέρει ο Τραμπ. Η οικονομική στρατηγική του σηματοδοτεί ρήξη με τον φιλελεύθερο οικουμενισμό, χωρίς να συνδυάζεται με αντίστοιχη ρήξη όσον αφορά την πρωτοκαθεδρία του χρηματιστικού κεφαλαίου: οι δασμοί και η βιομηχανική πολιτική ασφαλιτοποιούνται (η οικονομική ασφάλεια είναι η εθνική ασφάλεια, στρατηγική χρήση δασμών), ενώ η φορολογική και ρυθμιστική αρχιτεκτονική παραμένει φιλική προς το κεφάλαιο (μείωση φόρων, χαλάρωση ρυθμίσεων για τις τράπεζες). Στο επίπεδο της θεωρίας του ιμπεριαλισμού, αυτό το μείγμα είναι προφανώς λιγότερο συμβατό με τις καουτσκιανές προσδοκίες περί «καρτελοποίησης» και περισσότερο με μια λογική ανταγωνιστικής οικονομικής κρατικής ισχύος, όπου ο εξωτερικός καταναγκασμός (trade coercion) συνυπάρχει με εσωτερικές μορφές πειθάρχησης.

Η Ρόζα Λούξεμπουργκ προβάλλει το επιχείρημα της ανάγκης του συστήματος για «έξω» χώρους —μη-καπιταλιστικές ή ασθενώς καπιταλιστικές ζώνες που απορροφούν το πλεόνασμα, παρέχουν πόρους και ενσωματώνονται βίαια. Η κεφαλαιακή συσσώρευση εξαρτάται κατά τη γνώμη της από

²² [J.A. Hobson, *Imperialism: A Study*, 1902 | Online Library of Liberty](#) (πρόσβαση 25.1.2026).

²³ <https://www.congress.gov/crs-product/IN12519> (πρόσβαση 25.1.2026).

²⁴ [Rudolf Hilferding, *Finance Capital. A Study of the Latest Phase of Capitalist Development*, 1910](#) (πρόσβαση 25.1.2026). Βλ. Μέρος V, κεφάλαιο 25.

μη-καπιταλιστικές περιοχές που μπορούν να εξαναγκαστούν να απορροφήσουν την πλεονάζουσα παραγωγή.²⁵ Η Βενεζουέλα θα μπορούσε να ιδωθεί και υπό αυτό το πρίσμα: όχι βέβαια ως ιστορία «προώθησης της δημοκρατίας», αλλά ως απόπειρα επαν-ανοίγματος μιας «έξω» περιοχής, μιας επικράτειας προς αναδιοργάνωση των εξορύξεων και της παραγωγής, σύναψης επιχειρηματικών-κρατικών συμβάσεων και εφαρμογής μιας γεωπολιτικής στρατηγικής άρνησης της πρόσβασης/επιρροής του αντιπάλου. Η NSS του Τραμπ μάλιστα διατυπώνει την εμπορική λογική: εντοπισμός «ευκαιριών στρατηγικής απόκτησης και επένδυσης» για αμερικανικές εταιρείες, αναχαίτιση «απαλλοτριώσεων», και επιδίωξη «συμβάσεων αποκλειστικής ανάθεσης (sole-source contracts)» σε αμερικανικές επιχειρήσεις σε εξαρτημένες χώρες.²⁶

Για τον Νικολάι Μπουχάριν, ο ιμπεριαλισμός είναι η αναπαραγωγή του καπιταλιστικού ανταγωνισμού σε κλίμακα κρατών: ανταγωνισμός ανάμεσα σε κρατικο-οργανωμένα μονοπωλιακά μπλοκ (“state-capitalist trusts”), όπου δασμοί και καταναγκασμός είναι συστατικά στοιχεία αυτού του σταδίου, όχι «στρεβλώσεις».²⁷ Σημειωτέον ότι το έργο του Μπουχάριν είναι αυτό που κυρίως επηρέασε τις θέσεις του Λένιν, για το οποίο άλλωστε είχε ο τελευταίος γράψει τον πρόλογο.

Μετά από τους κλασικούς, ακολούθησαν πολλοί μεταγενέστεροι θεωρητικοί και σχολές σκέψης που χαρτογραφούν τον ιμπεριαλισμό πάνω στην παγκόσμια ιεραρχία.

Οι Πολ Μπαράν και Πολ Σουίτζι φωτίζουν το πρόβλημα του «πλεονάσματος» στον ώριμο μονοπωλιακό καπιταλισμό. Οι δαπάνες για μιλιταρισμό/ιμπεριαλισμό λειτουργούν ως κεντρική διέξοδος απορρόφησης του πλεονάσματος.²⁸ Η στρατιωτικοποίηση των συνόρων στο όνομα της εσωτερικής ασφάλειας και η αναβίωση της ημισφαιρικής αστυνόμευσης ταιριάζουν σε αυτό το μοτίβο και η NSS είναι ασυνήθιστα ρητή στη σύνδεση εσωτερικών προτεραιοτήτων ασφάλειας με την εξωτερική στρατηγική.

Οι θεωρητικοί του παγκόσμιου συστήματος και της εξάρτησης (Βάλερσταϊν, Φρανκ, Αμίν κ.ά.), με τους οποίους μας συστήθηκε ο Ανδρέας Παπανδρέου και το ΠΑΣΟΚ τη δεκαετία του 1970, εστιάζουν στην εξάρτηση και στη δομική αναπαραγωγή της υπανάπτυξης: η περιφέρεια δεν είναι απλώς «πίσω»· καθίσταται υποδεέστερη από τους όρους ένταξης στο παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα.²⁹

Ο Αργύρης Εμμανουήλ δείχνει ότι, σε ένα διεθνοποιημένο καθεστώς όπου το κεφάλαιο κινείται αλλά οι μισθοί παραμένουν άνιστοι, η «άνιση ανταλλαγή» μέσω μισθολογικών διαφορών

---

²⁵ [Rosa Luxemburg, *The Accumulation of Capital*, 1913](#) (πρόσβαση 25.1.2026).

²⁶ The White House, *National Security Strategy*, ό.π., σ. 18-19.

²⁷ [Nikolai Bukharin, *Imperialism and World Economy*, 1915/1917](#) (πρόσβαση 25.1.2026).

²⁸ Paul Baran & Paul Sweezy, *Monopoly Capital*, Monthly Review Press, Νέα Υόρκη 1966. Βλ. κεφάλαιο 7.

²⁹ Μερικά από τα πιο επιδραστικά έργα ήταν αυτά του Immanuel Wallerstein, *The Modern World System*, Academic Press, Νέα Υόρκη 1974· του Andre Gunder Frank, *Capitalism and Underdevelopment in Latin America*, Modern Reader, Νέα Υόρκη 1967, και το μεταγενέστερο του ίδιου *Dependent Accumulation and Underdevelopment*, Macmillan, Λονδίνο 1978· όπως και του Samir Amin, *Accumulation on a World Scale*, Monthly Review Press, Νέα Υόρκη 1974 (πρώτη έκδοση στα γαλλικά 1970) και *Unequal Development*, Monthly Review Press, Νέα Υόρκη 1976 (πρώτη έκδοση στα γαλλικά 1973).

ενσωματώνεται στις τιμές και μεταφέρει αξία από τις χαμηλόμισθες περιφέρειες προς τις υψηλόμισθες μητροπόλεις, ακόμη και χωρίς άμεσο αποικιακό έλεγχο.³⁰

Ο Πιερ-Φιλίπ Ρέι θεωρητικοποιεί τη συνάρθρωση των τρόπων παραγωγής υπό τον ιμπεριαλισμό: οι τοπικές κοινωνικές μορφές δεν εξαφανίζονται τόσο, όσο αναδιοργανώνονται ώστε να υπηρετούν την κεφαλαιακή συσσώρευση.³¹

Ο Τζοβάνι Αρίγκι προσεγγίζει την ιστορική εξέλιξη του καπιταλισμού ως διαδοχή *συστημικών κύκλων συσσώρευσης και ηγεμονικών διαμορφώσεων*, όπου επαναλαμβάνεται η μετάβαση από *φάσεις υλικής επέκτασης (MC)* σε *φάσεις χρηματοπιστωτικής επέκτασης (CM')*. Η χρηματοπιστωτική επέκταση λειτουργεί ως «σημείο ωρίμανσης/φθινοπώρου» ενός ηγεμονικού καθεστώτος και συμπίπτει με περιόδους *ηγεμονικής μετάβασης*, οι οποίες τείνουν να χαρακτηρίζονται από *συστημικό χάος* (διακρατικούς ανταγωνισμούς, ενδοκαπιταλιστικό ανταγωνισμό και κοινωνικές εντάσεις). Η μετάβαση κορυφώνεται όταν η αύξηση της κλίμακας και της πολυπλοκότητας του συστήματος υπερβαίνει τις *οργανωτικές δυνατότητες* του παλαιού ηγεμονικού συμπλέγματος να σταθεροποιεί την παγκόσμια τάξη.³²

Συνδυαστικά, όλες αυτές οι παλιότερες αναγνώσεις, παρ' όλα τα αρκετά αδύναμα σημεία τους, όπως έχουν επισημανθεί στον σχετικό επιστημονικό διάλογο,³³ καθιστούν δύσκολο να αποφύγουμε ένα συμπέρασμα: ο τραμπισμός δεν είναι μια τυχαία απόκλιση από την «βασισμένη σε κανόνες τάξη». Είναι μια απόπειρα διαχείρισης της ηγεμονικής παρακμής με αναδιοργάνωση της παγκόσμιας οικονομίας σε ασφαλέστερες ζώνες εξορύξεων, παραγωγής, εμπορίου, κερδών και προσόδου.

Το μεγάλο κεφάλαιο σήμερα: από το πετρέλαιο ως την «πρόσοδο του νέφους»

Αν ο Λένιν και οι άλλοι παλιότεροι θεωρητικοί ονομάτισαν την εποχή των μονοπωλίων και του χρηματιστικού κεφαλαίου -τον «κρατικομονοπωλιακό καπιταλισμό» σύμφωνα με τους μεταγενέστερους θεωρητικούς της σοβιετικής ορθοδοξίας-, θα ήταν χρήσιμο να ονοματίσουμε και τη δική μας με ανάλογη ακρίβεια. Εδώ θα αρκεστούμε σε μια πρώτη περιγραφή, προκειμένου να συνδέσουμε τη θεωρία με την πράξη της τραμπικής ατζέντας.

Το απόσπασμα για το Δυτικό Ημισφαίριο στην NSS του Τραμπ διαβάζεται ως συνοπτικό υπόμνημα όρων για το σύγχρονο κεφάλαιο: ενεργειακές υποδομές και αλυσίδες, κρίσιμα ορυκτά, κυβερνο-υποδομές, «εμπορική διπλωματία» και ο σχεδιασμένος αποκλεισμός ξένων εταιρειών από την κατασκευή υποδομών στο ημισφαίριο. Δεν αφορά μόνο το πετρέλαιο -αν και η Βενεζουέλα καθιστά το πετρέλαιο αδύνατο να αγνοηθεί. Αφορά επίσης κέντρα δεδομένων, υποθαλάσσια καλώδια, εφοδιαστικούς διαδρόμους που κλειδώνουν ροές, κόμβους και κανόνες

³⁰ Arghiri Emmanuel, *Unequal Exchange, A Study of the Imperialism of Trade*, Monthly Review Press, Νέα Υόρκη 1972 (πρώτη έκδοση στα γαλλικά 1969).

³¹ Pierre-Philippe Rey, *Les Alliances de classes: Sur l'articulation des modes de production. Suivi de Matérialisme historique et luttes de classes*, Maspero, Παρίσι 1973.

³² Giovanni Arrighi, *The Long Twentieth Century: Money, Power, and the Origins of Our Times*, Verso, Λονδίνο 1994/2010.

³³ Εξαιρετική κριτική ανασκόπηση αυτών των θεωριών παραμένει το David Brewer, *Marxist Theories of Imperialism: A critical survey*, Routledge, Λονδίνο 1980 (β' έκδοση το 1990).

πρόσβασης, συνδεδεμένες υποδομές (λιμάνια, σιδηρόδρομοι, δρόμοι, αποθήκες, τελωνεία, ψηφιακά συστήματα) που κάνουν τη ροή εμπορευμάτων γρήγορη, ασφαλή και ελέγξιμη, καθώς και την ιδιοκτησία «στρατηγικών περιουσιακών στοιχείων» με την ευρεία έννοια.

Το μεγάλο κεφάλαιο στην εποχή μας είναι ένα πλέγμα συναποτελούμενο από μερίδες και κλάδους κεφαλαίου. Στη βάση του βρίσκεται το μεγάλο «υλικό» κεφάλαιο -ενέργεια, κρίσιμα ορυκτά, υποδομές και εφοδιαστικοί διάδρομοι- ενώ ο στρατιωτικο-βιομηχανικός τομέας παραμένει βασικός μηχανισμός ζήτησης και γεωπολιτικής επιβολής. Πιο πάνω βρίσκεται το χρηματοπιστωτικό κεφάλαιο, το οποίο συνεχίζει να διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο -ιδίως οι μεγάλοι διαχειριστές κεφαλαίων που λειτουργούν ως υποδομή ιδιοκτησίας και κατεύθυνσης επενδύσεων σε όλη την οικονομία. Παράλληλα, η ισχύς των μεγάλων τραπεζών ως κόμβων πίστωσης και κρατικής-γεωοικονομικής στρατηγικής παραμένει καθοριστική. Στην κορυφή προβάλλει το τεχνολογικό κεφάλαιο. Οι μεγάλοι τεχνολογικοί όμιλοι (Big Tech) και το AI stack, η πολυεπίπεδη στοίβα υποδομών, δεδομένων και λογισμικού (chips/compute-cloud-data, συν επίπεδα μοντέλων και MLOps), πάνω στην οποία οικοδομούνται οι σύγχρονες εφαρμογές της τεχνητής νοημοσύνης. Η συγκέντρωση αυτή αποτυπώνεται και στην κυριαρχία των εταιρειών τεχνολογίας και ημιαγωγών στις υψηλότερες κεφαλαιοποιήσεις παγκοσμίως στις αρχές του 2026.³⁴

Η θέση του Βαρουφάκη περί «τεχνοφεουδαρχίας»³⁵ είναι αμφιλεγόμενη —ο καπιταλισμός αλλάζει αλλά όχι προς τα πίσω, στο σύστημα από το οποίο κάποτε αναδύθηκε³⁶—, ωστόσο συλλαμβάνει μια πραγματική μετατόπιση στην έδραση της ισχύος: πλατφόρμες που ελέγχουν την πρόσβαση στις ψηφιακές αγορές και αποσπών προσόδους από όλους όσοι πρέπει να περάσουν από αυτές. Όπως το περιγράφει ο Βαρουφάκης, οι τεχνολογικοί κολοσσοί αποσπών «πρόσοδο του νέφους» (cloud rent) από ψηφιακά «φέουδα», μετατρέποντας άλλες επιχειρήσεις σε εξαρτημένους «υποτελείς». Η Ζούμποφ, από άλλη οπτική, περιγράφει τον «καπιταλισμό της επιτήρησης» ως ένα σύστημα που διεκδικεί την ανθρώπινη εμπειρία ως πρώτη ύλη για εξαγωγή, πρόβλεψη και πώληση.³⁷

Ξαναδιαβάζοντας την NSS 2025, τι επιδιώκει η στρατηγική του Τραμπ; Να στερήσει από ανταγωνιστές «την ιδιοκτησία βασικών περιουσιακών στοιχείων», να «εκδιώξει ξένες εταιρείες» από την κατασκευή υποδομών στο ημισφαίριο, να χρησιμοποιήσει το κράτος για να κατευθύνει συμβάσεις και να το συζεύξει αυτό με δασμούς και καταναγκασμό στα σύνορα. Στην εποχή των πλατφορμών, η «ιδιοκτησία» δεν εξαντλείται σε γεωτρήσεις και διυλιστήρια. Σημαίνει συστήματα πληρωμών, app stores, υπηρεσίες cloud, AI stacks και «αγωγούς» εντός των οποίων ρέει το εμπόριο. Σε αυτόν τον κόσμο, το «Δόγμα Μονρόε» δεν είναι μουσειακό έκθεμα, αλλά πρότυπο για μια περικλειστή αυτοκρατορία εξορύξεων, επιχειρηματικών κερδών, προσόδου και ασφάλειας.

³⁴ <https://companiesmarketcap.com/> (πρόσβαση 25.1.2026).

³⁵ Yanis Varoufakis, *Technofeudalism. What Killed Capitalism*, Vintage, Λονδίνο 2024.

³⁶ David Addison & Merle Eisenberg, “[Capitalism is Changing but not into 'Neofeudalism'](#)”, *Jacobin* 21.5.2025 (πρόσβαση 25.1.2026).

³⁷ Shoshana Zuboff, *The Age of Surveillance Capitalism, The fight for a human future at the new frontier of capitalism*, Profile Books, Λονδίνο 2019.

Ποιοι είναι οι αντίπαλοι των ΗΠΑ - και πού στέκεται η Ευρώπη;

Η NSS του Τραμπ αντιμετωπίζει την Κίνα ως τον κεντρικό ανταγωνιστή πρωτίστως σε οικονομικούς και τεχνολογικούς όρους, με έμφαση σε εμπόριο και εξαγωγές, αλυσίδες εφοδιασμού, κρίσιμα ορυκτά, βιομηχανικές στρατηγικές και επιδοτήσεις, πνευματική ιδιοκτησία και τεχνολογικό προβάδισμα, συνδέοντας αυτήν τη γεωοικονομία με τη στρατηγική αποτροπής μιας δυσμενούς μεταβολής της ισορροπίας στον Ινδο-Ειρηνικό (διατήρηση status quo στην Ταϊβάν, ικανότητα άρνησης επιθετικότητας στην Πρώτη Νησιωτική Αλυσίδα και προστασία των θαλάσσιων οδών και της ελεύθερης ναυσιπλοΐας στη Νότια Σινική Θάλασσα), με μία γλώσσα που μιλά για ροές, υποδομές, ισχύ και στρατιωτική υπεροχή, και όχι για «αξίες», όπως η «προώθηση της δημοκρατίας» των προηγούμενων στρατηγικών.³⁸

Στη λενινιστική αντίληψη, ο ιμπεριαλισμός δεν είναι απλώς εξωτερική πολιτική ούτε διαχωρίζεται από την οικονομία, αλλά ουσιαστικά ταυτίζεται με τον καπιταλισμό, αποτελώντας το τελευταίο στάδιό του, χαρακτηριζόμενο από: α) συγκέντρωση παραγωγής και κεφαλαίου σε τόσο υψηλό βαθμό ώστε δημιουργούνται μονοπώλια που παίζουν αποφασιστικό ρόλο στην οικονομική ζωή· β) συγχώνευση τραπεζικού με βιομηχανικό κεφάλαιο («χρηματιστικό κεφάλαιο») και συγκρότηση χρηματιστικής ολιγαρχίας· γ) εξαγωγή κεφαλαίου (όχι απλώς εμπορευμάτων), η οποία αποκτά εξαιρετική σημασία· δ) δημιουργία διεθνών μονοπωλιακών ενώσεων (τραστ, καρτέλ) που μοιράζουν τον κόσμο μεταξύ τους (σφαίρες αγοράς/επένδυσης)· ε) εδαφικό διαμελισμό της υφηγίου ανάμεσα στις μεγάλες καπιταλιστικές δυνάμεις (αποικίες/σφαίρες επιρροής).³⁹ Ο ανταγωνισμός μεταξύ διαφορετικών κέντρων συσσώρευσης, στο πλαίσιο της άνισης ανάπτυξης και της αναδιάταξης της παγκόσμιας κυριαρχίας, παράγει αντιπαλότητες και όχι μια «ειρηνική συνύπαρξη» τύπου Κάουτσκι. Άρα λοιπόν, η NSS καθιστά πειστική μια ανάγνωση ενδοϊμπεριαλιστικού ανταγωνισμού: δύο καπιταλιστικοί πόλοι με διαφορετικά καθεστώτα ρύθμισης και διαφορετικές μορφές κρατικής μεσολάβησης της συσσώρευσης, που συγκρούονται για τους όρους τεχνολογικής υπεροχής, πρόσβασης σε στρατηγικούς πόρους και γεωστρατηγικού ελέγχου.⁴⁰

---

³⁸ The White House, *National Security Strategy*, ό.π., σ. 20-21, 23-24. Βλ. ήδη από τη σελ. 5 τη λογική περί «crucial sea lanes».

³⁹ Βλ. τα πέντε χαρακτηριστικά του ιμπεριαλισμού κατά τον Λένιν. Lenin, *Imperialism*, ό.π., σ. 66-67.

⁴⁰ Το ερώτημα τι είδους οικονομία είναι τελικά η Κίνα ανοίγει μια μεγάλη και ενδιαφέρουσα συζήτηση, η οποία δεν χωρά να αναπαραχθεί εδώ. Μόνο στη μαρξίζουσα βιβλιογραφία έχουν δοθεί ποικίλες απαντήσεις. Καπιταλιστική παλινρόθωση (καπιταλισμός υπό κομματική ηγεμονία), κρατικός καπιταλισμός (το κράτος/KKK ως «συλλογικός καπιταλιστής»), σοσιαλιστική οικονομία της αγοράς (η αγορά είναι απλώς ένα μέσο για την επίτευξη της σοσιαλιστικής ευημερίας), μη-καπιταλιστική οικονομία της αγοράς (άρα μη καθαρός καπιταλισμός). Βλ. μεταξύ πολλών άλλων το άρθρο του [Xinwen Zhang, "Is China Socialist? Theorizing the Political Economy of China", *Journal of Contemporary Asia* 2023, vol. 53, No. 5, 810-827 \(https://doi.org/10.1080/00472336.2023.2235757\)](https://doi.org/10.1080/00472336.2023.2235757), ο οποίος, με βάση ορισμένα κριτήρια που εξετάζει, καταλήγει ότι η Κίνα προσομοιάζει με έναν «τύπο καπιταλισμού με κομματικό-κρατικό μηχανισμό, ο οποίος έχει αναπτύξει μη σοσιαλιστικές επιδιώξεις και έχει προετοιμαστεί να υπερασπιστεί τη θέση του με κάθε μέσο». Υπάρχουν επίσης και προσεγγίσεις που δεν απαντούν ευθέως στο ερώτημα, αλλά εστιάζουν στον ρόλο της Κίνας ως κόμβου αναδιάταξης της παγκόσμιας συσσώρευσης και των ιμπεριαλιστικών ανταγωνισμών. Βλ. για παράδειγμα Ho-fung Hung (ed.), *China and the Transformation of Global Capitalism*, The Johns Hopkins University Press, Βαλτιμόρη 2009, καθώς και το βιβλίο του Minqi Li, *The Rise of China and the Demise of the Capitalist World Economy*, Monthly Review Press, Νέα Υόρκη 2009, ο οποίος έχει υποστηρίξει ότι με την υποχώρηση της οικονομικής ισχύος των Ηνωμένων Πολιτειών, ο σημερινός ηγεμονικός τους ρόλος θα φθίνει και η πρωτοφανής άνοδος της Κίνας θα διαβρώσει σε τέτοιο βαθμό τα θεμέλια της συσσώρευσης κεφαλαίου —ωθώντας, για

Η Ρωσία εμφανίζεται λιγότερο ως οικονομικός ανταγωνιστής και περισσότερο ως πρόβλημα ασφάλειας που πρέπει να σταθεροποιηθεί -όμως ακόμη κι εκεί, το κείμενο πλαισιώνει τις ευρωρωσικές σχέσεις ως ζήτημα διαχείρισης της κλιμάκωσης και αποκατάστασης της «στρατηγικής σταθερότητας».⁴¹ Δεν είναι τυχαίο που η Ρωσία υποδέχτηκε θετικά την NSS 2025.⁴²

Και η Ευρώπη; Η στρατηγική του Τραμπ δεν είναι «εγκαταλείπουμε την Ευρώπη», αλλά «υποτάσσουμε την Ευρώπη». Η NSS επιπλήττει την Ευρώπη για «ρυθμιστική ασφυξία», προειδοποιεί για «πολιτισμική εξάλειψη» και απαιτεί μια αμερικανο-καθοδηγούμενη διπλωματική ώθηση για τερματισμό του πολέμου στην Ουκρανία -ενώ επιμένει ότι οι σύμμαχοι «πρέπει να κάνουν το βήμα και να δαπανήσουν... πολύ περισσότερα» για τη συλλογική άμυνα. Η Ευρώπη αντιμετωπίζεται ως περιοχή της οποίας η πολιτική κατεύθυνση πρέπει να διαμορφωθεί («θέλουμε η Ευρώπη να παραμείνει ευρωπαϊκή») και της οποίας το οικονομικό μοντέλο πρέπει να ξαναγραφτεί ώστε να ταιριάζει στις αμερικανικές προτεραιότητες.⁴³

Με άλλα λόγια, η Ευρώπη δεν πλαισιώνεται ως ισότιμος πόλος, αλλά ως αμφισβητούμενο έδαφος -πολύτιμο, σε παρακμή, πειθαρχήσιμο. Αυτό συνάδει με έναν ηγεμόνα που προσπαθεί να επανακεντράρει το μπλοκ του: η Ευρώπη να αγοράζει αμερικανικά αγαθά, να ευθυγραμμίζεται σε τεχνολογικά πρότυπα και να επωμίζεται στρατιωτικά κόστη- ενώ η Ουάσιγκτον ανακατανέμει την προσοχή της προς το ημισφαίριο και τον Ινδο-Ειρηνικό.

Τι περιλαμβάνει το «Δυτικό Ημισφαίριο» σύμφωνα με την NSS;

Η NSS δεν δίνει έναν αυστηρό χαρτογραφικό ορισμό του όρου («από το Χ έως το Ψ»). Ωστόσο, η χρήση του είναι αρκετά ξεκάθαρη: το «Δυτικό Ημισφαίριο» ή «το ημισφαίριό μας» λειτουργεί ως πολιτικο-στρατηγική συντομογραφία για τις Αμερικές ως ενιαίο σύστημα αναφοράς -Βόρεια Αμερική, Κεντρική Αμερική, Καραϊβική και Νότια Αμερική. Σε αυτό το πλαίσιο, η περιοχή αντιμετωπίζεται ταυτόχρονα ως περίμετρος ασφάλειας και ως οικονομική ενδοχώρα.

Γι' αυτό και βασικές προτεραιότητες που απαριθμεί η NSS -έλεγχος μεταναστευτικών ροών, επιχειρήσεις κατά των καρτέλ, περιορισμός της επιρροής «μη-ημισφαιρικών» ανταγωνιστών, near-shoring της μεταποίησης, καθώς και κατοχύρωση «στρατηγικών πόρων» και «κρίσιμων περιουσιακών στοιχείων»-⁴⁴ αποκτούν συνοχή όταν διαβαστούν σε ηπειρωτική κλίμακα.

Με αυτή τη λογική, η Βενεζουέλα δεν εμφανίζεται ως ειδική περίπτωση αλλά ως χαρακτηριστικό πεδίο εφαρμογής του δόγματος. Ο ίδιος γενικός κανόνας, με ελαφρά τροποποιημένους όρους, ισχύει και για τις άλλες χώρες της Λατινικής Αμερικής (όπως η Κολομβία και η Κούβα), ενώ στον Βορρά αντίστοιχη σημασία αποκτά και η Γροιλανδία.

παράδειγμα, τους μισθούς και τα περιβαλλοντικά κόστη προς τα πάνω— ώστε ολόκληρο το καπιταλιστικό σύστημα θα κλονιστεί μέχρι τα θεμέλιά του.

⁴¹ The White House, *National Security Strategy*, ό.π., σ. 25.

⁴² Shaun Walker, “Kremlin hails Trump’s national security strategy as aligned with Russia’s vision”, *The Guardian* 7.12.2025 <https://www.theguardian.com/world/2025/dec/07/kremlin-hails-trump-national-security-strategy-as-aligned-with-russia-vision?> (πρόσβαση 25.1.1026).

⁴³ The White House, *National Security Strategy*, ό.π., σ. 25-27.

⁴⁴ The White House, *National Security Strategy*, ό.π., σ. 15-17.

Λενινισμός χωρίς σοσιαλισμό

Ο Λένιν έκανε κριτική στον Κάουτσκι επειδή, κατά τη γνώμη του, έβλεπε τον ιμπεριαλισμό υπερβολικά «αφηρημένα»,⁴⁵ ως μια γενική τάση που θα μπορούσε να εξομαλυνθεί, τη στιγμή που οι πραγματικοί ανταγωνισμοί των μεγάλων δυνάμεων οδηγούσαν σε σύγκρουση. Ο Τραμπ και η NSS 2025 επιβεβαιώνουν την ανάλυση και τα συμπεράσματα των Λένιν και Μπουχάριν. Ο ανταγωνισμός δεν κρύβεται ούτε καλύπτεται με κάποιες καθολικές αρχές, αλλά οδηγεί σε τραμπικές πολιτικές που επιχειρούν να ανακτήσουν το χαμένο έδαφος, αναδιαρθρώνοντας το καπιταλιστικό ομοσπονδιακό κράτος (περισσότερη προεδρική παρέμβαση στη γραφειοκρατία και την οικονομία, μεγαλύτερο βάρος στους «καταπιεστικούς μηχανισμούς του κράτους») παρουσιάζοντας αυτό το εγχείρημα ως «εθνική αναγέννηση».

Η λενινιστική θέση ότι η «ισόρροπη ανάπτυξη» είναι αδύνατη στον καπιταλισμό -άρα η καπιταλιστική «ειρήνη» είναι προσωρινή ανακωχή και όχι σταθερή διευθέτηση- δεν είναι ξεπερασμένη οπτική. Όλο το πρόγραμμα του Τραμπ (δασμοί, στρατιωτικοποίηση των συνόρων, αξίωση «ημισφαιρικής» προτεραιότητας, ακόμη και η ανοιχτή συζήτηση για εδαφική επέκταση) μοιάζει με επιλογή μιας άρχουσας τάξης που δεν αισθάνεται πια την ανάγκη να ωραιοποιεί την ισχύ της.

Ο Τραμπ είναι «Λενινιστής» ως προς τη διάγνωση του ζητήματος του ιμπεριαλισμού. Δεν έχει κανένα πρόβλημα να αναγνωρίσει ότι ο ιμπεριαλισμός είναι εγγενές στοιχείο του καπιταλισμού. Προφανώς δεν είναι Λενινιστής ως προς τις πολιτικές επιλογές του, καθώς προχωρά στην αξιοποίηση του ιμπεριαλισμού ως μέθοδο διακυβέρνησης και άσκησης εξωτερικής πολιτικής και ποσώς ενδιαφέρεται για την υπέρβασή του.

Δεδομένης της λενινιστικής θέσης για την ανάγκη σπασίματος της ιμπεριαλιστικής αλυσίδας στον πιο αδύναμο κρίκο, το δύσκολο ερώτημα μπαίνει για τη Βενεζουέλα. Η ιδέα μιας «ρήξης» με τη νεοφιλελεύθερη ορθοδοξία δοκιμάστηκε: είχε μετρήσιμες επιτυχίες στα πρώτα χρόνια του Τσάβες, αλλά τα τελευταία χρόνια η Μπολιβαριανή Επανάσταση βρίσκεται σε βαθιά κρίση. Αν, επιπλέον, η NSS εφαρμοστεί με συνέπεια ως δόγμα για το «ημισφαίριο», οι επιλογές στενεύουν ακόμη περισσότερο και θυμίζουν ένα σκληρό τρίλημμα που γνωρίζουν καλά οι χώρες της περιφέρειας:

- *Επανάταξη με τιμωρητικούς όρους*: άρση κυρώσεων με αντάλλαγμα το άνοιγμα της οικονομίας και εξωτερική επιτήρηση.
- *Ανάπτυξη υπό πίεση*: προσπάθεια διαφοροποίησης πέρα από το πετρέλαιο, ενώ η χώρα λειτουργεί με οικονομικό στραγγαλισμό και περιορισμούς.
- *Στροφή σε αντίπαλους προστάτες*: αναζήτηση στήριξης από ανταγωνιστικά κέντρα ισχύος, με τον κίνδυνο να αντικατασταθεί μία εξάρτηση με μια άλλη.

Η Βενεζουέλα είναι, έτσι, ένας κρίκος της παγκόσμιας ιμπεριαλιστικής αλυσίδας όπου η «ρήξη» παύει να είναι ρητορική και γίνεται λογαριασμός: τι μπορείς πραγματικά να κάνεις, με ποιους πόρους, απέναντι σε ποιες πιέσεις και με ποιο κόστος.

---

⁴⁵ Βλ. αναφορές του για Λένιν για μια «άφυχη αφαίρεση», Lenin, *Imperialism*, ό.π., σ. 70, 90.

Επίλογος: Γκράμσι, διεθνείς σχέσεις και ο ιμπεριαλισμός του Τραμπ

Η αναδρομή στην κριτική του Λένιν στον Κάουτски και η παράθεση παλιότερων θεωριών για τον ιμπεριαλισμό έγινε για να μας υπενθυμίσει ότι η ειρήνη στις διεθνείς σχέσεις δεν είναι ο κανόνας, εφόσον η άνιση ανάπτυξη οδηγεί σε συγκρούσεις, και για να τονίσει ότι ο ιμπεριαλισμός του Τραμπ δεν είναι μια ιδιοσυγκρασιακή παρέκκλιση, αφού η στρατηγική του, όπως παρατίθεται στην NSS 2025, κουμπώνει σε πολλά σημεία με αυτές τις αναλύσεις.

Παρόμοια συμπεράσματα ή διαφορετικές οπτικές μπορεί να δίνονται και από άλλες θεωρίες και σχολές σκέψης, βασιζόμενες ενδεχομένως σε ποικίλα κείμενα προγενέστερων συγγραφέων, από τη Σχολή της Φρανκφούρτης για τον φασισμό μέχρι την αρχαιοελληνική και ρωμαϊκή γραμματεία. Ένα παράδειγμα είναι η «παγίδα του Θουκυδίδη», όρος που λάνσαρε ο πολιτικός επιστήμονας Graham Allison, εμπνεόμενος από την ιστορία του Θουκυδίδη για τον Πελοποννησιακό Πόλεμο, και περιγράφει το πώς η άνοδος μιας δύναμης και ο φόβος που προκαλεί στην κατεστημένη μπορούν να αυξήσουν την πιθανότητα πολέμου. Άλλο παράδειγμα, από τη μαρξιστική παράδοση, είναι η αξιοποίηση του *Ηγεμόνα* του Μακιαβέλλι, ενός θεμελιώδους έργου της *ρεαλιστικής* πολιτικής θεωρίας, από τον Αντόνιο Γκράμσι, προκειμένου να αναπτύξει τις δικές του ιδέες για την πολιτική και το κράτος. Με τη σειρά του ο Γκράμσι έχει εμπνεύσει νεότερους θεωρητικούς, οι προσεγγίσεις των οποίων ανανεώνουν τον «ιστορικό υλισμό», ξεφεύγοντας από τα κλασικά λενινιστικά σχήματα και την έμφαση αποκλειστικά στα στενά οικονομικά ή καταναγκαστικά χαρακτηριστικά του καπιταλισμού και ιμπεριαλισμού.⁴⁶

Αξιοποιώντας και αυτήν την οπτική για την ανάλυση της τραμπικής στροφής των ΗΠΑ, μπορούμε, κλείνοντας, να υποστηρίξουμε ότι η νεογκραμισιανή προσέγγιση στις διεθνείς σχέσεις θα ερμήνευε τον ιμπεριαλισμό του Τραμπ ως *αναδιάταξη των μορφών άσκησης ηγεμονίας υπό συνθήκες κρίσης*. Η κεντρική ιδέα των νεογκραμισιανών είναι ότι η διεθνής τάξη δεν στηρίζεται μόνο στην υλική ισχύ, αλλά σε έναν συνδυασμό *υλικών δυνατοτήτων, θεσμών και ιδεών* που παράγουν συναίνεση και νομιμοποίηση. Όταν η συναίνεση διαβρώνεται, αυξάνεται το βάρος του καταναγκασμού, χωρίς να εξαφανίζεται η προσπάθεια ιδεολογικής συγκρότησης κοινωνικών συμμαχιών.

Σε αυτό το πλαίσιο, η αλλαγή υποδείγματος του Τραμπ μπορεί να ερμηνευθεί ως προσπάθεια *ανασύνθεσης ενός «ιστορικού μπλοκ»* στο εσωτερικό των ΗΠΑ (συμμαχία κοινωνικών/ταξικών δυνάμεων και κρατικών-ιδεολογικών μορφών) που μετατοπίζει την έμφαση από την πολυμερή, θεσμική ηγεσία της περιόδου της παγκοσμιοποίησης προς μια πιο *ιεραρχική και συναλλακτική* μορφή ηγεμονίας. Ηγεμονία εδώ σημαίνει και *εσωτερική* κοινωνική ρύθμιση (πολιτική νομιμοποίηση, πειθάρχηση της εργασίας, ιδεολογική συνοχή) και *εξωτερική* αναπαραγωγή μιας διεθνούς τάξης συμβατής με τα συμφέροντα του κυρίαρχου συνασπισμού.

Επιπλέον, η νεογκραμισιανή ανάγνωση θα έδινε ιδιαίτερο βάρος στη *γεωοικονομία ως τεχνολογία ισχύος*: δασμοί, κυρώσεις, έλεγχος αλυσίδων εφοδιασμού, κρίσιμα ορυκτά, τεχνολογικοί

---

⁴⁶ Βλ. για παράδειγμα τον κλασικό συλλογικό τόμο Stephen Gill (ed.) *Gramsci, Historical Materialism and International Relations*, Cambridge University Press, Κέμπριτζ 1993.

περιορισμοί και όροι πρόσβασης στην αγορά λειτουργούν ως μηχανισμοί που οργανώνουν εξαρτήσεις και ιεραρχίες. Αυτό δεν ισοδυναμεί με «απομονωτισμό», αλλά με *επανακαθορισμό των όρων ένταξης* άλλων κρατών/οικονομιών στην αμερικανοκεντρική τάξη, συχνά με λιγότερη θεσμική «συναίνεση» και περισσότερη διαπραγματευτική πίεση.

Τέλος, σε επίπεδο συμμαχιών, η νεογκραμισιανή οπτική θα ανέμενε εντάσεις: όταν η ηγεμονία δυσκολεύεται να λειτουργήσει ως «κοινό σχέδιο» και να ασκήσει συναινετική ηγεσία, οι εταίροι τείνουν να αντιμετωπίζονται λιγότερο ως συνδιαμορφωτές κανόνων και περισσότερο ως *ιεραρχικά κατώτεροι* αποδέκτες και εκτελεστές τους. Αυτό μεταφράζεται σε πιέσεις για ανακατανομή κόστους, επιλεκτική πολυμέρεια και προτίμηση σε διμερείς ρυθμίσεις, που συνήθως αυξάνουν την ασυμμετρία υπέρ του ισχυρού.